

МЕДИУМСКО ПОКРИВАЊЕ НА УСТАВНИТЕ ИЗМЕНИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА: ФОКУСНА СТУДИЈА

Еддира Палоши-Диша¹⁴

Апстракт

Патувањето на Северна Македонија кон демократизација и пристапување во ЕУ се соочува со значителни политички предизвици, вклучително и уставни измени. Оваа студија ја истражува улогата на медиумите во обликувањето на јавниот дискурс така што испитува како во медиумите беа прикажувани уставните измени во Северна Македонија. Студијата става акцент врз онлајн-покривањето во Северна Македонија од страна на четири големи ТВ-станции, анализирајќи примерок што се состоеше од 54 прилози, објавувани во период од 17 дена. Со категоризација на вестите како неутрални, негативни и позитивни, овој труд има за цел да прикаже на каков начин овие медиуми ја известуваа јавноста за уставните измени, а сето тоа во однос на еден значителен политички моментум што може да го дефинира патот на Северна Македонија кон ЕУ. Наодите покажаа дека акцентот што медиумите го ставија врз реториката која доаѓаше од македонската опозиција ги засени другите гледишта, правејќи тие да изгледаат помалку важни. Ова влијаеше врз дебатата во однос на уставните измени и го обликуваше начинот на којшто луѓето размислуваат за ова прашање. Дополнително, студијата открива дека јавниот дискурс бил значително поларизиран и дека е поделен на „за“ и „против“ уставни измени, поттикнато од политиката и од медиумите. Студијата ја нагласува важноста од промовирање конструктивна дискусија и поттикнување различни гледишта, обезбедувајќи притоа дека сите мислења имаат еднакво медиумско покривање, како парадигма на едно здраво општество кое се залага за демократски вредности.

Клучни зборови: Северна Македонија, уставни измени, пристапување во ЕУ, медиумска рамка, демократија.

¹⁴ Институт „Макс ван дер Штул“, Универзитетот на Југоисточна Европа, Тетово, Северна Македонија
e.pallosi@seeu.edu.mk

РАЗБИРАЊЕ НА ЈАВНИОТ ДИСКУРС ВО ВРСКА СО УСТАВНИТЕ ИЗМЕНИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Северна Македонија се соочи со разни политички предизвици во последниве години, додека се стреми кон демократизација и пристапување во ЕУ. Овие предизвици вклучуваат чувствителни национални прашања, како што се промена на името и уставни реформи, кои бараат големи напори од сите сегменти на општеството, особено од политичките партии и од медиумите.

Северна Македонија се соочи со пречки на својот пат кон пристапувањето во ЕУ, вклучувајќи го тука спорот за името со Грција и последователното вето на пристапните преговори. Бугарија подоцна го блокираше почетокот на пристапните преговори поради загриженоста за историски и јазични спорови. Уставните измени во Северна Македонија се случија во специфичен историски контекст што беше обележан со политички предизвици и аспирации за демократизација и пристапување во ЕУ. Патешествието на земјата кон уставни реформи беше под влијание на долгогодишниот спор со соседна Грција околу употребата на името „Македонија“. Овој спор, кој траеше од 1991 до 2019 година, резултираше со грчко вето ставено против преговорите за пристапување во ЕУ и НАТО (Бечев и Марушиќ, 2020). Прашањето конечно беше решено во 2019 година, што резултираше со пристапување во НАТО и официјално одобрување на преговорите за пристапување со Северна Македонија и со Албанија од страна на ЕУ во март 2020 година. Сепак, се појави уште една пречка, кога во ноември 2020 година Бугарија го блокираше официјалниот почеток на преговорите за пристап на Северна Македонија во ЕУ (Ројтерс, 2020). Бугарија изрази загриженост во врска со спроведувањето на Договорот за пријателство од 2017 година (Министерство за надворешни работи, 2017), за говорот на омраза поддржан од државата и за тврдењата за постоење малцинствата во Бугарија. Надминувањето на овие предизвици бараше вклучување на разни засегнати страни, вклучително и на владите на Северна Македонија и на Бугарија, како и на меѓународни посредници и претставници на ЕУ. Уставните измени се сметаа за клучен чекор во решавањето на овие проблеми и придвижувањето напред кон пристапувањето во ЕУ (ЕК, 2023).

Меѓутоа, во јуни 2022 година Бугарија го укина ветото, дозволувајќи да започнат преговорите (Марушиќ, 2022). За да напредува понатаму, Северна Македонија мора да го промени својот Устав со цел да го вклучи локалното бугарско население и да одговори на противењето од Бугарија. Во сегашнава ситуација, Северна Македонија се соочува со предизвикот да ги спроведе уставните измени кои значат вклучување на етничките Бугари, заедно со другите малцински групи, во својот Устав.

Во април 2023 година, Владата формираше работна група, составена од 10 претставници од Кабинетот на Претседателот, од Секретаријатот за европски прашања и од Министерството за надворешни работи, како и надворешни правни и уставни експерти. Оваа група предложи сет измени кои во мај 2023 година беа доставени до Владата и презентирани до Собранието. Предложените амандмани вклучија шест дополнителни етнички заедници – бугарска, хрватска, црногорска, словенечка, еврејска и египетска – во Преамбулата на Уставот и два члена (Taylor, 2023).

Во времето кога се спроведуваше ова истражување (мај – јуни), карактеристично за ситуацијата во Северна Македонија во однос на уставните измени беше противењето од повеќе страни. Македонската опозиција не се согласуваше со предложените измени, укажувајќи на загриженост за можното влијание врз идентитетот и националното единство на земјата.

Тие тврдат дека промената на уставот може да го поткопа македонското наследство и да го ослабне македонскиот карактер на државата (Марушиќ, 2023). Од друга страна, албанската опозиција се обиде да обезбеди соодветна застапеност на етничкото албанско население. Тие бараат формулацијата „20 проценти“ да се замени со „албански јазик“, со што конкретно се претставуваат етничките Албанци во Уставот (Euronews, 2023).

Ова сложено прашање генерираше политички тензии и поттикна дебати во однос на балансот помеѓу зачувувањето на националниот идентитет и поттикнувањето на инклузивност во земјата (Alon, 2023). Медиумскиот дискурс околу уставните измени во Северна Македонија е силно концентриран врз македонската опозиција, честопати засенувајќи ја здравата јавна дебата која темелно би ги испитала и би ги разјаснила сите аспекти на реформите (Трајаноски и други, 2023). Дополнително, различните позиции на опозицијата и позицијата ја истакнуваат сложеноста во постигнувањето консензус за уставните измени и потребата од деликатен и инклузивен пристап за решавање на загриженоста на сите актери.

Предмет на оваа анализа е медиумското покривање на уставните измени во Северна Македонија. Таа разгледува на каков начин различни медиуми известуваат за ова прашање, ставањето во рамка на перспективите „за“ и „против“ промените и влијанието на ова покривање врз јавниот дискурс. Анализата исто така ги разгледува и импликациите на теоријата за поставување агенда во обликувањето на јавното мислење и политичката реторика околу уставните измени.

Единица за анализа во оваа студија се онлајн-вестите на четирите големи национални ТВ-станции во Северна Македонија: ТВ Сител, Канал 5, Алсат М и ТВ 21. Секоја вест се испитува од аспект на нејзината содржина, рамка и перспектива за уставните измени, како и во однос на отстапениот простор за поинакви ставови. Мониторингот траеше 17 дена и имаше за цел да даде увид во зачестеноста и наративот што ѝ се наметнува на јавноста во однос на уставните измени.

Ова истражување има за цел да го предочи односот помеѓу медиумите, јавното мислење и демократските процеси, на тој начин давајќи придонес кон потемелното разбирање на чувствителните предизвици со кои се соочува Северна Македонија.

ТЕОРЕТСКА ПЕРСПЕКТИВА

Во рамките на демократските општества, медиумите играат клучна улога во обликувањето на јавното мислење, во влијанието врз политичкиот дискурс и во поставувањето на агендата за јавна дискусија. Преку селективно претставување и вرامување на вестите, медиумите можат да го обликуваат она за што јавноста мисли и врз што се фокусира (McCombs & Shaw, 1972). Постојаното медиумско актуелизирање на одредени прашања може да ја подигне нивната важност во очите на јавноста и да го насочи колективното внимание кон тие прашања. Ова, пак, може да влијае врз перцепциите на јавноста, врз дискусиите за политиките, па дури и врз однесувањето на гласачите (Bishop, 1999). Теоријата за поставување агенда претпоставува дека медиумите можат да ја одредат важноста и релевантноста на одредени прашања или теми во јавната сфера, како што констатира McCombs (2004). Разбирањето на каков начин медиумското покривање влијае врз перцепцијата кај јавноста е од клучно значење, особено во контекст на важни политички настани или чувствителни прашања (McCombs & Reynolds, 2009). Истражувањето за тоа како приоритизирањето на одредени прашања ја об-

ликува пошироката политичка агенда и влијае врз донесувањето одлуки е нешто што може да се следи и да се анализира (Green-Pedersen & Walgrave, 2014). Според Rosler (2017), McCombs и Shaw го одредуваат степенот до кој медиумите го менуваат јавното мислење, така што се споредува важноста на прашањата кои се наоѓаат во вестите со перцепциите на јавноста. Јавното мислење се храни од медиумите, кои ја информираат јавноста преку тековен процес на интеракција, а ова донекаде информирано јавно мислење, пак, од своја страна влијае врз политичките одлуки и врз политиките, а со тоа и врз напредокот на земјата (Fuga, 2017). Ако ја примениме оваа теорија во случајот со уставните измени во Северна Македонија, можеме да истражиме на каков начин медиумите ја обликуваа агендата во врска со ова прашање, преку анализирање на медиумската покриеност кај разни медиуми. Ова подразбира испитување на акцентот што се става врз перспективите кои ги поддржуваат и кои се спротивставуваат на уставните измени, количеството простор што се одвојува за секое гледиште и како одредени гледишта беа маргинализирани или премолчени.

МЕТОДОЛОГИЈА

Методологијата користена во оваа студија вклучуваше анализа на содржината која потекнува од онлајн медиумската покриеност на четирите најголеми македонски национални ТВ-станции: ТВ Сител, Канал 5, Алсат М и ТВ 21-МК. Овие веб-страници на телевизиските станици беа избрани да бидат мониторирани врз основа на извештајот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги на Северна Македонија, која ги истакна преференциите на гледачите во периодот од април до јуни 2023 година. Според извештајот, ТВ Сител и Канал 5 беа на врвот кога станува збор за рангирање на националните ТВ-каналы на македонски јазик, додека Алсат М и ТВ 21 беа најгледани кај албанските граѓани, при што Алсат М е водечки национален ТВ-канал, а ТВ 21 е највисоко рангиран национален ТВ-канал преку сателит или кабелска (АВМУ, 2023, стр.58).

Предмет на следење беа зачестеноста и вградувањето на вестите поврзани со уставните измени во период од 17 дена, поточно од 27 мај до 12 јуни 2023 година. Ова вклучуваше анализа на бројноста и содржината на вестите кои беа фокусирани врз ова прашање и важноста која им беше дадена на различни гледишта. Студијата, исто така, опфати квалитативна анализа на тоа како медиумското покривање се усогласува со принципите за поставување на агенда, ставајќи акцент врз тоа како наративот на националистичката реторика влијаеше врз јавниот дискурс и како потенцијално ги потиснува алтернативните гледишта.

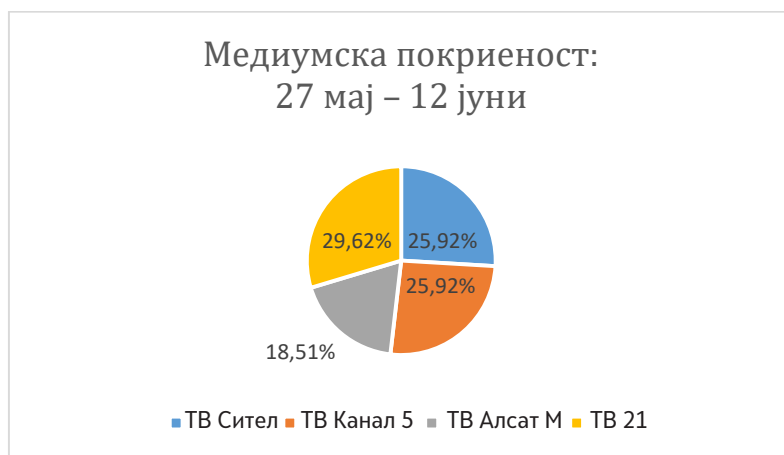
Беше исто така направено и канцелариско истражување, во рамките на кое се анализираа постоечките анкети на јавното мислење кај граѓаните на Северна Македонија спроведени по периодот на мониторинг, со цел да се увидат нивните перспективи во однос на уставните измени.

Предмет на анализа беа вкупно 54 прилози, добиени со пребарување преку клучните зборови „уставни измени“ и „20 проценти“ на македонски и на албански јазик, во однапред определена временска рамка. За оваа анализа беа користени три категории (негативни, неутрални и позитивни) за да се увиди на каков начин медиумите го поколебале јавниот дискурс во врска со уставните измени. Важно е да се напомене дека дефинирањето на овие категории на вести (позитивни, негативни или неутрални) не значи дека медиумите ја покривале приказната на пристрасен начин, туку дека тоа покажува колку простор разни медиуми одвоиле за разни актери да можат да ги изразат своите перспективи во врска со прашањето за уставни-

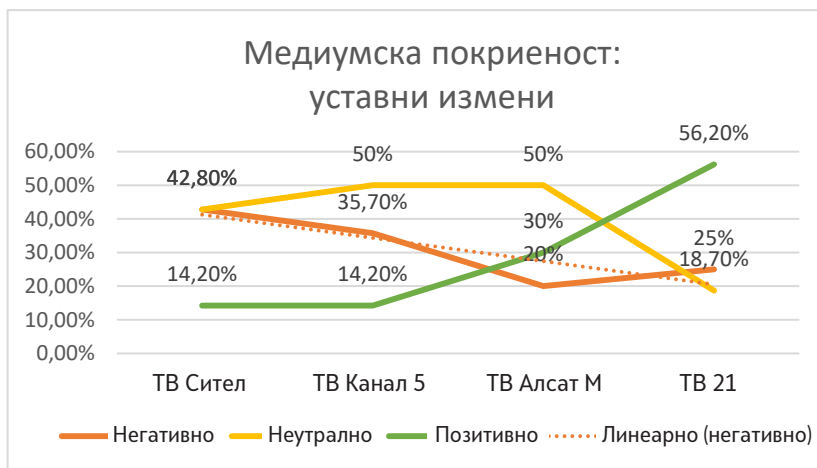
те измени, без разлика дали таквите мислења биле негативни, неутрални или позитивни. На вестите им беше доделен негативен контекст доколку првенствено одразуваа негативно гледиште за уставните измени, особено кога таквите перспективи главно беа искажани од македонската опозиција. Неутрална категорија беше доделена на вести кои само информираа за процесот и за постапките за уставни измени во парламентот и во Владата на национално ниво. Вестите добиваа позитивен контекст доколку доминантно одразуваа гледиште во полза на уставните измени и патот за интеграција во ЕУ. Оваа категорија вклучуваше активности и изјави од Владата кои се залагаат за промените, како и изјави од меѓународни лица, како што се амбасадорката на САД во Северна Македонија, Ангела П. Агелер, и поранешниот амбасадор на САД во Северна Македонија, Џес Л. Бејли.

НАОДИ И РЕЗУЛТАТИ

Во следниов дел се содржани наодите од анализата на медиумското покривање во врска со предложените уставни измени во Северна Македонија. Анализата опфаќа вкупно 54 прилози, кои беа преземени од онлајн медиумските платформи на четирите големи ТВ-станции за периодот 27 мај – 12 јуни 2023 година. Категоризирајќи ја покриеноста како неутрална, негативна и позитивна, овој текст има за цел да покаже како овие медиуми го обликуваа јавниот дискурс во однос на уставните измени. Во овој контекст, можеме да потврдиме дека онлајн-платформата на ТВ 21 во овој период генерираше повеќе вести за прашањето за уставните измени. Табелата подолу го прикажува бројот на вести, во проценти, продуцирани од секој медиум. Двата медиуми од телевизиските станици на македонски јазик беа воедначени во оваа смисла, т.е. објавија ист број на прилози (види Табела 1).

Од квантитативната анализа на вестите во овој период, евидентно е дека медиумите од албанските телевизии (ТВ Алсат М и ТВ 21) продуцираа повеќе позитивни вести во однос на уставните измени. Примерите за ова се следниве: „Поранешен амбасадор на САД во Скопје: Уставните измени се решение за ЕУ“ (ТВ 21, 9 јуни 2023 година) и „Агелер: Уставните измени треба да се донесат до крајот на годината“ (ТВ Алсат М, 28 мај 2023 година). Овие две интервјуа се емитуваа на секој од албанските медиуми кои беа опфатени со ова истражување. Сепак, овие прилози изостанаа од медиумите на македонски јазик (ТВ Сител и ТВ Канал 5), каде што претежно беа емитувани изјави и вести од лидерот на опозицијата Кристијан Мицкоски и неговата партија ВМРО-ДПМНЕ, како и вести во врска со расправиите меѓу македонската партија во владата (СДСМ) и македонската опозиција. На пример: „Мицкоски: Без двата услова од ВМРО-ДПМНЕ, нема да има уставни измени“ (ТВ Канал 5, 8 јуни 2023) и „ВМРО-ДПМНЕ: Нема да прифатиме уставни измени под бугарски диктат“ (12 јуни 2023 година).

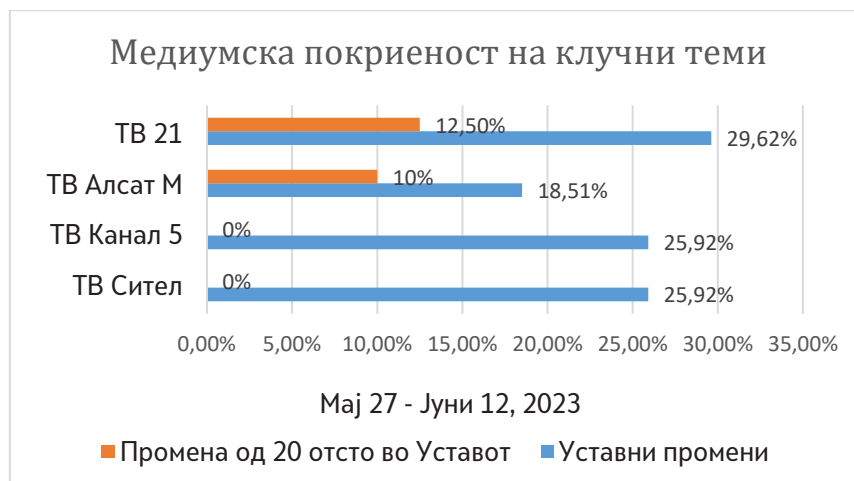

Во однос на продуцирањето вести за уставните измени, овие медиуми во поголем процент (42,8 – ТВ Сител и 35,7 – Канал 5) продуцираа негативни ставови во врска со уставните измени во Северна Македонија.

Може да заклучиме дека за време на наведениот период, онлајн-медиумот на ТВ 21 продуцираше висок процент на позитивни содржини за уставните измени (56,2 проценти) и мал дел негативни содржини (18,7 проценти) (види Табела 2).

Сепак, оваа студија не го опфаќа целото времетраење на дискусијата за уставните измени во Северна Македонија. Затоа е потребно да се направи посеопфатно истражување за да може точно да се утврди до колкав степен овие медиуми овозможува простор за разните гледишта и ставови и колку успеаја да го поколебаат јавното мислење во однос на уставните измени.

За целите на ова истражување беа анализирани четири медиуми, така што на нивните веб-страници пребарувавме за две клучни теми: „уставни измени“ и „20 проценти“, и тоа на македонски и на албански јазик. Резултатите посочија дека македонските медиуми не известуваа за барањето за „20 проценти“ кое потекнува од албанската опозиција. Наспроти ова, албанските медиуми се осврнаа на ова прашање, и тоа со 10 % од вкупниот број прилози за уставните измени во овој период кои беа емитувани од ТВ Алсат, и 12,5 % од ТВ 21 (види Табела 3). Во овој случај, можеме со сигурност да констатираме дека напорите на македонските медиуми да ги маргинализираат или да ги замолчат разните ставови во однос на темата може ѝ да се припише на теоријата за поставување агенда. Оваа теорија нагласува на каков начин медиумското покривање им дава приоритет на одредени прашања, а истовремено ја намалува важноста на други прашања, што доведува до тоа да не им се посветува доволно внимание на различните перспективи, особено преку влијание на јавниот дискурс за одредена тема.

Четири медиуми беа дополнително предмет на анализа на содржината, и притоа беше констатирана мошне впечатлива шема: секој ден два, од овие медиуми конкретно се фокусираа врз македонската опозициска партија ВМРО-ДПМНЕ и врз нејзините аргументи против уставните измени (види Додаток 1).

„Се чини дека Владата нема никаков план или не зборува за тоа. Од друга страна, имаме премиер кој е уценет. Имаме премиер кој е држен во заложништво од ДУИ, а тие се вистинските газди во владата, газди на криминалот и господари на туѓите судбини“, додаде Мицкоски (ТВ Сител, 9 јуни 2023).

Оваа реторика на меѓусебно обвинување беше карактеристична за целиот период на јавен дискурс за уставните измени и таа го одвлекуваше вниманието на јавноста од главните аспекти и од суштинските информации за промените. Истовремено, таа поттикна и поделби затоа што ја охрабруваше јавноста да заземе страна, т.е. поддршка на измените или против нив. Ваквата поларизација на јавниот дискурс оневозможи да бидат слушнати различни гледишта и го попречи информираното одлучување.

Силното противење на измените од страна на македонската опозиција привлече значително медиумско внимание, што доведе до поларизиран наратив којшто доминантно се фокусираше врз нивната критика и загриженост, поттикнувајќи на тој начин јавно негодување против Бугарија: „ВМРО-ДПМНЕ: Нема да прифатиме уставни амандмани под бугарски диктат“, (Канал 5, 2023). Акцентот што медиумите го ставаа врз ситуацијата на опозицијата би можел да придонесе кон пристрасно прикажување на реформите, потенцијално ограничувајќи го на тој начин разбирањето кај јавноста за тоа кои се пошироките импликации и потенцијалните придобивки од промените.

Теоријата за поставување агенда воведена од McCombs и Shaw (1972) го смени фокусот на истражувањето за влијанието на медиумите од тоа да им се кажува на луѓето што да мислат кон влијание врз она што го мислат. Оваа перспектива ја истакнува моќта на медиумите во обликувањето на јавниот дискурс и во поставувањето на агендата за дискусии во општеството. Медиумското покривање на македонската опозиција е на иста линија со теоријата за поставување агенда бидејќи, стратешки, ја нагласува националистичката реторика и го засилува нејзиниот наратив дека станува збор за чувствително прашање со кое се соочува државата, а тоа се уставните измени за отворање на патот кон пристапување во ЕУ. На пример: „Мицкоски: Влада без ДУИ, а уставните амандмани да влезат во сила тогаш кога

Македонија ќе стане членка на ЕУ“ (ТВ 21-Мк, 2023). Со ова соопштение ВМРО-ДПМНЕ алудира дека најголемата албанска политичка партија во Владата, ДУИ, нема право да одлучува за македонскиот национален интерес и за патот на Северна Македонија. Нивните постапки придонесуваат кон поттикнување поделби и поттикнување на меѓуетничка нетрпеливост кај граѓаните. Нагласувајќи ги перципираните закани по националниот идентитет и суверенитет од уставните измени, опозицијата имаше за цел да го поддржи и да ги мобилизира народот против реформите. Искористувањето на националистичките чувства може дополнително да го поларизира јавното мислење и да ги поттикне општествените поделби. Стратешката употреба на националистичкиот дискурс од страна на медиумите служи за зацврстување на нивната политичка положба и привлекување на симпатии од јавноста, со што потенцијално ја засенува понижансираниот и конструктивна дискусија.

Со квантитативната анализа можевме да видиме дека медиумите на македонски јазик му даваат повеќе простор на овој наратив (види Табела 1), додека, преку постојано покривање и селективно известување, опозициските медиуми ја поставуваат агендата така што се фокусираат врз националистичката реторика, поттикнуваат емоции и ги дефинираат промените како нешто што го загрозува националниот идентитет. Со тоа, тие ефективно ја поставуваат агендата за јавна дискусија и ги насочуваат вниманието и приоритетите на јавноста кон нивниот префериран наратив. Ваквиот процес на поставување агенда влијае врз оние прашања на кои им се посветува најголемо внимание и ги засенува алтернативните гледишта. Анкетата која беше спроведена во декември 2023 година покажа дека само 24 % од испитаниците се согласуваат да се исполни обврската доколку тоа значи продолжување на процесот на интеграција преку промена на Уставот така што во неа ќе се вклучи бугарската малцинска група (Велиновска, 2023). Во оваа анализа, само 14 % од Македонците и 49 % од албанските граѓани сметаат дека се неопходни уставни измени за пристапување на Северна Македонија во Европската Унија. Од аспект на политичка припадност, значителен процент од испитаниците кои се идентификуваат со СДСМ (61 %) и ДУИ (62 %) го поддржуваат спроведувањето на уставните измени, наспроти само 7 % од испитаниците поврзани со ВМРО-ДПМНЕ. Ваквата суштинска разлика во перцепцијата е на иста линија со убедувањата кои се поврзани со нивната политичка припадност. Ваквите резултати укажуваат на високо поларизирано општество во кое има различни гледишта и во кое јавниот дискурс е под влијание на политичките партии и нивните соодветни медиуми. Студијата за јавно мислење спроведена во декември 2023 година е во тесна корелација со оваа фокусирана студија која беше спроведена во мај-јуни 2023 година а во однос на уставните измени, и го илустрира влијанието кое го имаат медиумите врз јавниот дискурс така што им даваат приоритет на одредени теми и влијаат врз тоа како јавноста размислува за некое прашање.

ДИСКУСИЈА И ЗАКЛУЧОК

Важно е критички да се анализираат мотивите кои се во заднината на медиумските наративи и да се промовира балансиран и информиран дискурс којшто ќе поттикнува сеопфатно разбирање за прашањата. Дополнително, од суштинско значење е негувањето опкружување кое поттикнува отворен и инклузивен дијалог и кое овозможува различни гледишта за конкретното прашање и за тоа кои се неговите импликациите за државата.

Како заклучок, поставувањето агенда имаше значајна улога во обликувањето на медиумското покривање во врска со уставните измени во Северна Македонија. Медиумите, како моќна сила која го обликува јавното мислење, се способни да влијаат врз важноста и значајноста на

одредени прашања. Во овој случај, македонската опозиција обезбеди стратешки капитал на националистички чувства со цел да придобие поддршка и политичка потпора. Засилувајќи го својот наратив и ставајќи ги уставните измени во рамката на закана за националниот идентитет, медиумите ја поставија агендата за јавниот дискурс, ги засенија алтернативните гледишта и ја ограничија конструктивната дискусија. Ваквата манипулација со медиумското покривање е на иста линија со принципите на теоријата за поставување агенда. Од клучно значење е критички да се анализираат медиумските наративи, да се промовира балансиран и информиран дискурс и да се поттикне сеопфатно разбирање во врска со уставните измени – сето тоа во насока на овозможување инклузивно демократско општество во Северна Македонија. Така ќе може да се поттикне поразновиден и информиран јавен дијалог, што на крајот ќе придонесе за демократските процеси и за општествениот напредок во Северна Македонија.

Во врска со уставните измени, медиумското покривање добива уште позначајна улога затоа што тоа може да го обликува наративот, да мобилизира поддршка и да креира опкружување кое поттикнува здрава јавна дебата со јавност која е добро информирана. Сепак, од клучно значење е критички да се оцени улогата на медиумите во однос на чувствителните национални прашања, обезбедувајќи притоа дека се присутни сите различни гледишта и перспективи. Преку промовирање урамнотежено и информирано медиумско покривање, општествата можат да поттикнат поинклузивен и конструктивен дијалог и да овозможат потемелно разбирање за сложеноста на уставните измени и ангажирање во соодветната насока. Одговорноста на медиумите да обезбедат точно, правично и сеопфатно покривање е од витално значење за одржување на демократските принципи и за обезбедување полесен напредок на општествата кон демократизација.

„Памешен начин луѓето да се држат пасивни и послушни е строго да се ограничи сепектарот на прифатливо мислење, но при тоа да се дозволи многу жива дебата во тој сепектар – дури и да се поинклузивен и покријичен и дисидентски ставови.“
Ноам Чомски

ОГРАНИЧУВАЊА И НАСОКА ЗА ИДНИ ИСТРАЖУВАЊА

И покрај тоа што ни дава вредни сознанија, оваа студија има неколку ограничувања кои ќе треба да се решат во некои идни истражувања. Прво, анализата се однесува на ограничена временска рамка и таа не го опфаќа целото времетраење на дискусијата за уставните измени. Како таква, таа можеби нема целосно да прикажува како се развива медиумскиот пејзаж и јавното мислење во еден подолг период, па затоа треба да се размисли за надолжно истражување за да може да се прикаже целокупниот пејзаж на медиуми и јавен дискурс за уставните измени во Северна Македонија. Дополнително, оваа студија се фокусира врз одреден број медиуми, со што можеби не е опфатена целосната разновидност на медиумските перспективи во земјата. Идните истражувања треба да ја прошират анализата, да земат предвид поширок опсег на медиумски извори и подолга временска рамка за да може да се добие посеопфатно разбирање за влијанието на медиумите. Вклучувањето на дополнителни методи на дискурзивна анализа би можело да даде подобар увид во наративот и во реториката околу уставните измени. Конечно, спроведувањето анкета во врска со уставните измени и националните чувства кај граѓаните на Северна Македонија може да понуди посеопфатен осврт на влијанието на медиумите, на политичкиот дискурс и неговите ефекти врз одлучувањето и однесувањето на гласачите.

Литература

1. Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. (2023). Податоци за опфатот на радио станиците и уделот во вкупната гледаност на ТВ станиците за периодот април – јуни 2023 година (стр. 58). Северна Македонија: АВМУ.
2. Бечев, Д., и Марушиќ, Д.М. (2020). Северна Македонија на прагот на Европа. Во Атлантскиот совет (ISBN-13: 978-1-61977-140-6). Атлантски совет, ИДНА ЕВРОПСКА ИНИЦИЈА-ТИВА.
3. Bishop, G. (1999). Carroll J. Glynn, Susan Herbst, Garrett J. O’Keefe, and Robert Y. Shapiro, Public Opinion. *Public Opinion Quarterly*, 63(4), 628-629. <https://doi.org/10.1086/297877>
4. Бугарија ги блокира пристапните преговори со Северна Македонија во ЕУ (2020, 7 ноември). Национална пошта. Ројтерс <https://www.reuters.com/article/idUSKBN27X244/>
5. Euronews Albania. (2023, July 26). North Macedonian Assembly begins debate on constitutional changes. <https://euronews.al/en/north-macedonian-assembly-begins-debate-on-constitutional-changes/>
6. Fuga, A. (2017) *Mediamorfozë dhe metakomunikim. (Metamorphosis and Metacommunication)*. Tirana, Albania: Papirus. ISBN 978-9928-4455-0-6.
7. Green-Pedersen, C. & Walgrave, S. (2014). *Agenda Setting, Policies, and Political Systems: A Comparative Approach*. Chicago: University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/9780226128443>
8. Клучни наоди од Извештајот за Северна Македонија за 2023 година (2023, 8 ноември). Европска комисија - Европска комисија. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_5627
9. Марушиќ, СЈ (2022, 24 јуни). Бугарскиот парламент го одобри укинувањето на блокадата за Северна Македонија. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2022/06/24/bulgaria-parliament-approves-lifting-north-macedonia-blockade/>
10. Марушиќ, СЈ (2023, 26 април). Комисијата за уставни измени на Северна Македонија се соочува со отпор на опозицијата. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2023/04/24/north-macedonias-constitutional-change-commission-faces-oposition-resistance/>
11. McCombs, M; Shaw, D (1972). “The agenda-setting function of mass media”. *Public Opinion Quarterly*. 36 (2): 176. doi:10.1086/267990.
12. McCombs, M. E. (2004). *Setting the agenda: The mass media and public opinion*. Cambridge, UK: Polity Press.
13. McCombs, M. E., & Reynolds, A. (2009). How the news shapes our civic agenda. In J. Bryant & M. B. Oliver (Eds.), *Media effects: Advances in theory and research* (pp. 1-16). New York, NY: Routledge.

14. Министерството за надворешни работи. (27.10.2022). Преземено од <https://mfa.gov.mk/en/document/1712/treaty-friendship>
15. Мицевски за Канал 5: Пратеничката група на ВМРО-ДПМНЕ нема да гласа за уставни измени“, 2023. Преземено од <https://kanal5.com.mk/micevski-za-kanal-5-pratenichkata-grupa-na-vmro-dpmne-nema-da-glasa-za-ustavni-izmeni/a586308>
16. „СДСМ: Анти-ЕУ ДПМНЕ и Мицкоски се виновни што не отвораме поглавје“ [СДСМ: Анти-ЕУ ДПМНЕ и Мицкоски се виновни што не ги отворија поглавјата], А1он, 15 декември 2023 година, <https://a1on.mk/macedonia/sdsm-anti-eu-dpmne-i-mickoski-se-vinovni-shto...>
17. Taylor, A., (2023, April 24). Skopje sets up working group in hopes of unlocking EU accession. www.euractiv.com. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/skopje-sets-up-working-group-in-hopes-of-unlocking-eu-accession/>
18. Трајанокси, З., Бојаровски, З., Тахири, С, Сарачини, П. (2024, 2 јануари). Публикација: „Уставните измени во медиумите: дезинформации, медиумски манипулации и говор на омраза (анализи)“ Институт за медиуми и аналитика, ИМА. <https://ima.mk/en/2023/09/28/publication-the-constitutional-amendments-in-the-media-disinformation-media-manipulations-and-hate-speech-analyses/>
19. Велиновска, А. (2023). ЕУ интеграциите во сенка на внатрешните процеси – Анализа на јавното мислење за 2023 година (превод на Г. Танасков). Фондација „Конрад Аденауер“ во Република Северна Македонија и Институт за демократија „Социетас Цивилис“ – Скопје.
20. ВМРО-ДПМНЕ: Нема да прифатиме уставни амандмани по бугарски диктат, 2023. Преземено од <https://kanal5.com.mk/vmro-dpmne-ustavni-izmeni-po-bugarski-diktat-nema-da-prifatime/a586302>
21. Desk, & Desk. (2023). Мицкоски: Влада без ДУИ, а уставните амандмани да влезат во сила тогаш кога Македонија ќе стане членка на ЕУ. ТВ21.мк. Преземено од <https://mk.tv21.tv/mitskoski-vlada-bez-dui-a-ustavnite-amandmani-da-bidat-efektivni-koga-makedonija-ke-stane-chlenka-na-eu/>
22. Rösler, P. (2017). “Agenda-Setting: History and Research Tradition”. The International Encyclopedia of Media Effects. pp. 1-14. [doi:10.1002/9781118783764.wbieme0030](https://doi.org/10.1002/9781118783764.wbieme0030). ISBN 9781118784044.
23. Селими Р. (2022, 21 октомври). Арбен Таравари кажува дали ќе стане дел од Владата - Globi.mk. Преземено од <https://globi.mk/arben-taravari-tregon-nese-do-te-behen-pjese-e-qeverise/>
24. Tv21 press. (2023, 27 мај). Уставни измени без отстранување 20%?! Ковачевски: Ќе гласат сите, не само албанските партии. Преземено од <https://tv21.tv/ndryshime-kushtetuese-pa-heqjen-e-20-kovacevski-te-gjitha-do-te-votojne-jo-vetem-partite-shqiptare/>

Додаток 1

Листа на медиумско покривање во однос на уставни измени:

- Мицевски за Канал 5: Пратеничката група на ВМРО-ДПМНЕ нема да гласа за уставни измени“, 2023. Преземено од <https://kanal5.com.mk/micevski-za-kanal-5-pratenichkata-grupa-na-vmro-dpmne-nema-da-glasa-za-ustavni-izmeni/a586308>
- ВМРО-ДПМНЕ: Нема да прифатиме уставни амандмани под бугарски диктат, 2023. Преземено од <https://kanal5.com.mk/vmro-dpmne-ustavni-izmeni-po-bugarski-diktat-nema-da-prifatime/a586302>
- А, & А. (2023). Уставни измени, Мицкоски: ДУИ не е во позиција да поставува услови. Алсат М. Преземено од <https://alsat.mk/ndryshimet-kushtetuese-mickoski-bd-ja-nuk-eshte-ne-poziten-qe-te-vendos-kushte/>
- А, & А. (2023). Завршува лидерската средба, а договор за уставни измени нема. Алсат М. Преземено од <https://alsat.mk/perfundon-takimi-i-lidereve-nuk-ka-marrevshje-per-ndryshimet-kushtetuese/>
- ВМРО-ДПМНЕ: СДСМ да објасни зошто е против заштитата на националните интереси. (2023). ТВ Сител. Преземено од <https://sitel.com.mk/vmro-dpmne-sds-da-objasni-zoshto-e-protiv-zashtiteni-nacionalni-interesi>
- СДСМ ги провери работните групи, ВМРО-ДПМНЕ даде јасни одговори. ТВ Сител (2023). Преземено од <https://sitel.com.mk/sdsm-gi-cheka-rabotnite-grupi-vmro-dpmne-bara-jasni-odgovori>
- Desk, & Desk. (2023). ВМРО-ДПМНЕ: Ефективни уставни измени по успешно завршување на преговорите и членство во ЕУ, тоа е последниот и конечен став. ТВ21.мк. Преземено од <https://mk.tv21.tv/vmro-dpmne-efektiveni-ustavni-izmeni-posle-uspeshno-zavrsheni-pregovori-i-chlenstvo-vo-eu-toa-e-poslednata-i-konechna-pozitsija/>
- Desk, & Desk. (2023). Мицкоски: Влада без ДУИ, а уставните амандмани да влезат на сила кога Македонија ќе стане членка на ЕУ. ТВ21.мк. Преземено од <https://mk.tv21.tv/mitskoski-vlada-bez-dui-a-ustavnite-amandmani-da-bidat-efektivni-koga-makedonija-ke-stane-chlenka-na-eu/>

Автор

ЕДЛИРА ПАЛОШИ-ДИША

Едлира Палоши-Диша е истражувачки асистент/наставен асистент во Институтот Макс ван дер Штул. Таа е истражувач во проектот Еразмус+ „Fakespotting“ и член на Кластерот за истражување на медиумска писменост и дезинформации. Таа, исто така, работи како заменик/управен уредник во универзитетското списание SEEU Review, издавано од De Gruyter. Таа го одбрани магистерскиот труд за дезинформации како алатка во политичките кампањи во Северна Македонија. Во моментот, таа е докторант на програмата Медиуми и комуникации на Факултетот за јазици, култури и комуникации, при Универзитетот на Југоисточна Европа, Тетово (УЈИЕ).